

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประมวลเนื้อหาตามทัศนะของนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างชาติ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอสาระสำคัญประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

๒.๕ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

บทบาท คือ การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทใน

แง่มุมต่างๆ^๑ ซึ่งสอดคล้อง กับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพฤติกรรมที่คาดหวัง หรือการ
แสดงออกทางพฤติกรรมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและได้แสดงออกตามบทบาท^๒

บทบาทการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่
บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้นและ
คล้อยตามความมุ่งหวังของสังคม เช่น บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาก็หมายถึง พฤติกรรมที่
แสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่ปฏิบัติในสถานศึกษานั้น^๓ ซึ่ง
สอดคล้องกับหมายถึงแนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่ง
ทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ของคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน^๔

บทบาทคือการประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของ
สังคมตามลักษณะการรับรู้และตามที่แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่เช่นบุคคลที่
เป็นครูก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรมเมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไป
ตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^๕ ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายตรงกันไว้ว่า บทบาทหมายถึง
แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคมทางหน้าที่

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^๒สินธร คำเหมือน, “บทบาทผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของครูและผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**,
(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐).

^๓บุญตา ไฉ่เลิศ, “บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราช
ภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐).

^๔สำเริง กล้าหาญ, “สภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๙).

^๕สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
อักษรพัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

การงานตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่เช่นครุมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียนตำรวมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศเป็นต้น^๖

บทบาทหมายถึงการกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่งตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย^๗ ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทความสัมพันธ์ทางพฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคมบทบาทเป็นแบบแผนความต้องการ เป้าประสงค์ความเชื่อทัศนคติค่านิยม และการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆหรืออาจกล่าวสั้นๆว่าบทบาทคือสิทธิที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง^๘

สรุป บทบาทการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้นเมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์จากเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆ ดังนี้

นักวิชาการ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม(Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้”

^๖สุนทร กุญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕).

^๗สุรพล สุวดีกุล, “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕).

^๘พระมหาชวลิต (ชาติเมธี) คงแก้ว, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ

๒. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท

๓. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท^๙ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๓.๑ บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำ ตามนั้นก็ได้

๓.๒ บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓.๓ บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริง^{๑๐} นักวิชาการได้จำแนกลักษณะบทบาทไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. บทบาทในอุดมคติ (ideal roles) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติอุดมการณ์หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒. บทบาทที่เป็นจริง (actual roles) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง

๓. บทบาทที่รับรู้ (perceived role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบหรือภาระกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

๔. บทบาทที่คาดหวัง (expecting role) หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติอย่างไร

^๙ประกอบ มีโคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑).

^{๑๐}จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗๓.

๕. บทบาทตามความคาดหวัง (expected role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวังจากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่ง ในการศึกษาเรื่องบทบาทในแต่ละคู่ นั้น มีหลักการวิเคราะห์ว่าบทบาทในแต่ละคู่ควรที่จะสอดคล้อง (role must be commensurate) จึงจะมีความสำเร็จสูง หากมีความขัดแย้งในบทบาท (role conflict) มากเท่าไรความล้มสลายจะเกิดขึ้น^{๑๑} ซึ่งได้สอดคล้องกับลักษณะของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความ-คาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆควรทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^{๑๒}

สรุป บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งจะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้านนั้น เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวังจากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆควรทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได

^{๑๑} แสวง รัตนมงคลมาศ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗ - ๓๘.

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บทบาท คือ คือพฤติกรรมที่แสดงออกตามสิทธิหน้าที่ โดยบทบาทหมายถึงชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็น คุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหนึ่งในสังคม อาทิผู้จัดการ พ่อแม่ ครูอาจารย์ นักเรียน ซึ่งบทบาทหน้าที่และสังคมบุคคลจะแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่ได้รับมาตามข้อตกลงของสังคมได้นั้นทฤษฎีกิจกรรมในกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท ดังนี้

บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดก็ตามที่มักอาศัยการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไรเป็นแนวทาง สวมมากมักจะสังเกตผู้ดำรงตำแหน่งอื่นแล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง^{๑๓} ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีบทบาททางแนวความคิดอันเกี่ยวกับหน้าที่ซึ่งระบุถึงวิธีที่ปัจเจกบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามสถานภาพนั้นๆ^{๑๔} ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ให้คำจำกัดความของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย

๒) บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม

๓) บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้^{๑๕} ซึ่งได้สอดคล้องกับทฤษฎี “บทบาท” หรือสิทธิหน้าที่ที่ได้กระทำจริงไว้ ดังนี้

๑) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทหรือบทบาทในอุดมคติ (Socially Prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง

๒) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรจะกระทำหน้าที่ของตำแหน่ง

^{๑๓}Sarbin, T.R., “Role Theory” Handbook of Psychology, (New York : Addison Wesley Publishing Company, 1975), p. 72.

^{๑๔}Herman D. Stein and Richard A., Social Perspective on Behavior, (New York : Free Press, 1958), p. 171.

^{๑๕}Pass. Lowes and Davies, Collinsdictionary odeconomics, (Glasgow : Harper Collins, 1993), p. 108.

๓) บทบาทกระทำจริง (Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อที่คาดหวัง ตลอดจนความกดดัน และโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม^{๑๖}

บทบาทคือสิทธิหน้าที่ (Rights and Obligation) ของบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอาทิ บทบาทนักเรียนจะประกอบไปด้วยสิทธิที่คาดหวังให้อิสระในการสอบถามในชั้นเรียนสิทธิที่จะได้รับการประเมินโดยปราศจากการคำนึงถึงความแตกต่างด้านอายุ เพศ เชื้อชาติหรือศาสนาและสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมใน ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการ นอกจากสิทธิแล้วนักเรียนจะต้องมีหน้าที่ด้วย ได้แก่ หน้าที่ที่จะต้องเข้าชั้นเรียน หน้าที่ที่จะต้องทำงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความซื่อสัตย์ หน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิในการเรียนรู้ของคนอื่น และหน้าที่ที่ไม่ทำลายความสามัคคีของหมู่คณะในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน บทบาทของครูอาจารย์ประกอบไปด้วยสิทธิ และหน้าที่ เช่นเดียวกัน ได้แก่ สิทธิที่คาดหวังให้ได้รับเงินเดือนที่เพียงพอจากโรงเรียน และหน้าที่ที่จะต้องเตรียมการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น^{๑๗} ซึ่งได้สอดคล้องกับทฤษฎีของนักวิชาการได้ยกคำอุปมาอุปไมยของ เชกสเปียร์ (Shakespeare) ที่กล่าวว่า “โลกทั้งใบคือเวทีละคร และผู้ชายและผู้หญิงทั้งหมดเป็นเพียงนักแสดง” (All the world’s a stage and all the man women merely players) โดยประยุกต์จากคำอุปมาอุปไมยดังกล่าว Stephen P. Robbins เสนอว่าสมาชิกทุกคนในสังคมเป็นผู้แสดง (Actor) คือแสดงบทบาทแต่ละบทบาทโดยบทบาทหมายถึงชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็น คุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหนึ่งในสังคมอาทิผู้จัดการพ่อแม่ ครูอาจารย์นักเรียน เป็นต้น^{๑๘}

^{๑๖}Broom. Leonard. Selnick, **Philip Sociology**, (New York : Harper & Row. 1977), pp. 34 - 35.

^{๑๗}David B. Brinkerhoff and Lynn K. White, **Sociology**, (New York : West Publishing Company, 1985), p 88.

^{๑๘}Stephen P. Robbins, **Organizational Behavior**, 7th ed , (New Jersey : Prentice Hall, 1996), p. 304

ความหมายของบทบาทได้มีนักวิชาการ ให้คำจำกัดความของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย

๒) บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม

๓) บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้ ซึ่งได้สอดคล้องกับทฤษฎี “บทบาท” หรือสิทธิหน้าที่ที่ได้กระทำจริงไว้ ดังนี้

๑) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทหรือบทบาทในอุดมคติ (Socially Prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง

๒) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรจะกระทำหน้าที่ของตำแหน่ง

๓) บทบาทกระทำจริง (Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ที่คาดหวัง ตลอดจนความกดดัน และโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม

สรุป บทบาทคือ สิ่งที่บุคคลได้แสดงออกตามสถานภาพและพฤติกรรมต่างๆที่ได้แสดงออกตามสถานของสังคม ภายใต้ความคาดหวังจากบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ เช่น บทบาทของพ่อแม่ต้องให้ความรักและเลี้ยงดูบุตร ครูต้องทำหน้าที่สอนลูกบุตรให้มีวิชาความรู้ พระภิกษุสงฆ์ต้องทำหน้าที่ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๖๐๒.	บทบาท คือ การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ อีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่
สินธร คำเหมื่อน, ๒๕๕๐ : ๗.	บทบาท คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพฤติกรรมที่คาดหวัง หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และได้แสดงออกตามบทบาท
บุญตา ไกลเลิศ, ๒๕๕๐ : ๑๒.	บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้
สำเริง กล้าหาญ, ๒๕๔๙ : ๗.	บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม
สงวน สุทธิเลิศอรุณ, ๒๕๔๗ : ๖๘.	บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม
สุนทร กุญชร, ๒๕๔๕.	บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ทางหน้าที่การงาน
สุรพล สุวดีกุล, ๒๕๔๕.	การปฏิบัติตามตำแหน่งตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย
พระมหาขวลิต (ชาติเมธี) คงแก้ว, ๒๕๕๒ : ๑๒.	บทบาทคือสิทธิที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ประกอบมี โคตรกอง, (๒๕๔๑).	บทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้ ๑) ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ ๒) ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท ๓) บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท
จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, (๒๕๔๕ : ๓๗๓).	บทบาทมี ๓ ลักษณะ ดังนี้ ๑) บทบาทในอุดมคติ ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง
แสวง รัตนมงคลมาศ, (๒๕๔๕ : ๒๗).	ลักษณะบทบาท ๕ ประการ ๑) บทบาทในอุดมคติ ๒) บทบาทที่เป็นจริง ๓) บทบาทที่รับรู้ ๔) บทบาทที่คาดหวัง ๕) บทบาทตามความคาดหวัง
Sarbin, T.R., (1975 : 72).	บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดก็ตามที่มีกฏการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร
Herman D. Stein and Richard A., (1958 : 171).	บทบาท คือ หน้าที่ซึ่งระบุถึงวิธีที่ปัจเจกบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามสถานภาพ
Pass. Lowes and Davies, (1993 : 108).	บทบาทมี ๓ ลักษณะ คือ ๑) บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย ๒) บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ๓) บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้
Broom. Leonard. Selnick, (1977 : 34 – 35).	บทบาทหรือสิทธิหน้าที่ที่ได้กระทำจริง คือ ๑) บทบาทที่กำหนดไว้ ๒) บทบาทที่ควรกระทำ ๓) บทบาทกระทำจริง
David B. Brinkerhoff and Lynn K. White, (1985 : 88).	บทบาท คือ สิทธิหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
Stephen P. Robbins, (1996 : 304).	บทบาท หมายถึง ชุดของแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในสังคม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตอีกทั้งผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น จากเดิมซึ่งครอบคลุมประเด็นไปถึง ๑) ชีวิตและครอบครัว ๒) การวางแผนอนาคต ๓) การผูกใจเพื่อนร่วมงาน ๔) การอุปโภคบริโภค ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การใช้ความพยายามเพื่อดำเนินการพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือตอบ สอนความต้องการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชนในแต่ละชุมชนตามความเป็นจริง โดยใช้ทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกโดยคำนึงถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่าสภาพปัจจุบันของประชาชน กลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างไร และคำนึงถึงเกณฑ์ความเป็นไปได้ที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ระดับความจำเป็นของตนเอง^{๑๙} ซึ่งสอดคล้องกับความหมายการพัฒนา หมายถึง การพัฒนาในทุกด้านของความเป็นอยู่ดีของคน (well-being of individual) คือ ทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางสังคมและวัฒนธรรม^{๒๐}

นักวิชาการได้กล่าวถึงหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพจิตมนุษย์ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์จะใช้เวลาในปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้มากน้อยเพียงใด พระพุทธศาสนาไม่ได้คำนึงถึงอนาคตมากนัก แต่กล่าวย้ำให้ความสำคัญกับปัจจุบันเป็นกรณีพิเศษ เพราะอนาคตเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง จึงเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่จะได้รับทำประโยชน์ได้เต็มความสามารถในปัจจุบัน ทั้งยังไม่ส่งเสริมให้อึดอัดอันเป็นสิ่งที่ล่วงไปแล้วเข้ามามีอิทธิพลครอบงำจิตใจคนจนทำอะไรไม่ได้เลยในปัจจุบัน^{๒๑} ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทาง

^{๑๙}แสงนภา ทองวิทยา, การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม, ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕).

^{๒๐}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๒๑}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พัฒนาคณ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕ - ๔๖.

ทั้งนี้วัตถุประสงค์แท้จริงก็คือ เพื่อให้พึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่างไปจะพึ่งวัตถุภายนอกในกรณีที่น่าเป็นต่อสุขภาพอนามัยความจำเป็นด้านปัจจัย๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ ฉะนั้นจุดมุ่งหมายเพื่อให้รู้ความสำคัญในการพัฒนาชีวิตจะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ไม่ประมาทใน-การทำกิจการโดยผ่านกระบวนการฝึกฝนอย่างเป็นระบบเพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดี^{๒๓} ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนามนุษย์ ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม” สรุปความได้ว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้แก่มีความรู้ดีคือมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีสุขภาพอนามัยดี คือ สุขภาพทางกายและจิตใจดี มีความสามารถดีคือสามารถนำความรู้ที่เรียนรู้แล้วไปพัฒนาตนเองได้มีความคิดดี คือ คิดเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ มีการกระทำดี คือ เว้นจากทุจริตทางกาย ๓ ประกอบสุจริตและมีจิตใจดีคือ มีจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความกตัญญูรู้คุณท่าน, มีสัจจะ, ทมะ, ขันติ และจาคะ^{๒๔}

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เน้นความสำคัญของจริยธรรมก็เพราะพระพุทธศาสนาพิจารณาเห็นว่า“จริยธรรม” มีประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนแต่ละคนไม่มีดวงจิตที่สูงส่งขึ้น โดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจการพัฒนาสังคมให้มีความสุข ซึ่งโดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจความรู้สึกฝ่ายต่ำอันเกิดจากอิทธิพลของกิเลสตัณหาที่เข้าครอบงำจิต^{๒๕} ซึ่งสอดคล้องกับการที่จะพัฒนากาย วาจา และจิตใจ ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องอาศัยแนวคิดตามหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทางกายภาพความต้องการทางกายและจิตใจเป็นเหตุปัจจัย ให้มีการพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้นหรือเลวลงได้ เนื่องจากความต้องการนั้น เขาไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกมีดังต่อไปนี้

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

^{๒๔} สมพร เทพสิทธิธา, ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙ - ๑๐.

^{๒๕} อัง. ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๓๗๗/๔๙๔.

(๑) ความต้องการทางร่างกายหมายถึงความต้องการปัจจัย ๔ คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจ ไตแก เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

(๒) ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความปรารถนาสร้างหลักฐานทางครอบครัว หลักฐานในหมู่คณะในชาติและกว้างออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันชาติ เป็นต้น

(๓) ความต้องการทางจิตใจหรือทางศาสนาหมายถึงความจำเป็นต้องมีศีลคือ การละเว้นจากความชั่วและมีธรรมคือ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงามอันเป็นรากฐานของกิจการและต้องการให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อควบคุมคนให้มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน ความกลัวเป็น พื้นฐาน เช่น ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่างที่อธิบายไม่ได้ก็ให้ความสำคัญเคารพนับถือบูชา เช่น บูชาต้นไม้ ภูเขา เทพเจ้าต่างๆ เป็นต้น ความต้องการรู้แจ้งเห็นจริงหมายถึงการใช้เหตุผลเพื่อเข้าใจชีวิต ความต้องการรักษาผลประโยชน์ของหมู่คณะสังคมให้ปลอดภัย ความต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิตไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งใดและความต้องการให้ผู้อื่นมีความสามารถ ทำคุณประโยชน์แก่สังคม^{๒๖}

สรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิตก็เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้แก่มีความรู้ดีคือมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีสุขภาพอนามัยดี คือ สุขภาพทางกายและจิตใจดี

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตคือการพัฒนาให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตหรือมีชีวิตที่ยืนยาวอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ ปราศจากการคุกคามหรือทนทุกข์จากโรคร้ายไข้เจ็บ แต่ความหมายของการอยู่ดีมีสุขนอกจากจะคำนึงถึงการใช้ชีวิตในเชิงคุณภาพ (Quality) แล้วยังคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นในเชิงปริมาณ (quantity) ด้วย ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญเครื่องชี้วัดในขอบเขตที่กว้างขวางกว่า เช่น เครื่องชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านสาธารณสุข

การพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มีนักวิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตไว้ ๗ ประการ คือ ๑) วิธีการดำเนินชีวิต ๒) ความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ ๓) ความเกื้อกูลอาทรในครอบครัว ๔) ความพึงพอใจในการทำงาน ๕) ความเครียด ๖) สิ่งแวดล้อม ๗) ความพึงพอใจในการบริการของ

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๘.

รัฐ^{๒๗} ซึ่งมีนักวิชาการให้ความเห็นว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดี (Well being) ซึ่งครอบคลุมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัตถุ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยที่ดีและควมมีคุณค่าทางจิตใจหรือความรู้สึก เช่น ความปลอดภัย ความสำเร็จในหน้าที่การงานและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เป็นต้น^{๒๘}

การกำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) อาหาร ๒) สุขภาพ ๓) การศึกษา ๔) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ๕) ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน ๖) การมีงานทำ ๗) ค่านิยม ศาสนา จริยธรรม กฎหมายและปัจจัยทางจิตวิทยา^{๒๙} ซึ่งได้สอดคล้องกับการกำหนดตัวแปรคุณภาพชีวิตไว้ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ๒) สุขภาพ ๓) ชีวิตการทำงาน ๔) ชีวิตครอบครัว ๕) ชีวิตการใช้สติปัญญา ๖) ชีวิตชุมชน ๗) สภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งมีลักษณะที่ครอบคลุมและกว้างขวาง^{๓๐}

คำว่า คุณภาพชีวิตเป็นชื่อใหม่ของความคิดเดิม (Old notion) ซึ่งถ้าเรียกเป็นชื่อทางด้านจิตวิสัย (Subjective) ก็ใช้คำว่า อยู่กินดี มีสุข (well-being) คือ การเป็นอยู่ที่ดีของคนและสิ่งแวดล้อมตามสภาพทั่ว ๆ ไป ในด้านส่วนบุคคลคุณภาพชีวิตจะแสดงออกในรูปของความต้องการ (wants) เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความสุขหรือความพอใจ^{๓๑} ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีว่า ชีวิตที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้น อยู่ที่ยกเลิกเกลางของประชาชน และเป็นผู้ให้การศึกษาและฝึกอบรม ฝึกฝนประชาชนจนบรรลุถึงชีวิตที่ดีด้วยตนเอง และมี

^{๒๗} สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖๓ – ๒๖๔.

^{๒๘} Cambell A., Convers. P.E.and Roger WE. *The Quality of American Life*, (New york : Russell Sage, 1976), p 16.

^{๒๙} UNESCO, *Quality of Life; An Orientation of Population*, (Bangkok : UNESCO, 1981), p 1.

^{๓๐} ESCCAP, *Guidelines on methodological Approaches to the Conduct a Regional Survey of the Quality of Life as an Aspect of Human Resources Development*, 1990, p 12.

^{๓๑} Liv (ลิฟ), อ้างใน นิสารัตน์ ศิลปเดช, *ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

ความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีอิสระที่จะมีชีวิตที่ดีตามที่เขามองเห็น และโดยปัจเจกชนนั้น แตกต่างกัน แต่รัฐบุรุษก็มีหน้าที่ที่กำหนดชีวิตที่ดีให้พลเมืองได้^{๓๒}

การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นแนวคิดที่อยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับเป็นสากล ด้วยมีเหตุผลต่างๆ ดังนี้

ประการแรก เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยายตีความโดยผ่านตัวกรองด้าน ความคิด และภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลาย เกิดจากประสบการณ์พื้นฐานความรู้ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่างๆ

ประการที่สอง แนวความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินผลได้กระบวนการและผลต่างๆ ที่ถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตที่ “ดีกว่า” นั้นย่อมเป็นการยอมรับและกำหนดคุณค่าโดยบุคคลในสังคมเดียวกันซึ่งมักพบว่าเป็นชนชั้นกลางของสังคมนั้น

ประการที่สาม ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของงานและพัฒนาการของมนุษย์การมีอายุยืนยาวนาน กระบวนการทางด้านจิตใจล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากนิยามเป็นแบบเดียวกันก็หมายความว่าถึงทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งคงยากที่จะยอมรับจุดนี้ได้^{๓๓}

สรุปความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่าคุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคลจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านกายภาพ ซึ่งจับและนับได้ และองค์ประกอบด้านความรู้สึกนึกคิด และจิตใจของมนุษย์ คือ สุขภาพอนามัยและสุขภาพจิต ดังนั้น คุณภาพชีวิตของบุคคล คือ บุคคลที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี และบุคคลจะมีสุขภาพกายและจิตดีเมื่อได้รับสิ่งที่ตอบสนองต่อ “ความต้องการ” ทั้งร่างกายและจิตใจ^{๓๔}

^{๓๒} Plato and Aritotle อ้างใน วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๘๒.

^{๓๓} Rommey and Brown อ้างใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอำ, **การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๗ - ๕๘.

^{๓๔} องค์การยูเนสโก (UNESCO) อ้างใน Koffka, K., **Encyclopedia of the Social Science**, (New York : The Macmillan Company, 1978), p 89.

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
แสงนภา ทองวิทยา, (๒๕๔๕).	การพัฒนา หมายถึง การใช้ความพยายามเพื่อดำเนินการพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชนในแต่ละชุมชนตามความเป็นจริง
สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (๒๕๔๖ : ๒).	การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาในทุกด้านของความเป็นอยู่ดีของคน
พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๓๑ : ๔๕ - ๔๖).	หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพจิตมนุษย์ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์จะใช้เวลาในปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้มากน้อยเพียงใด
อง. ฦก. (ไทย) ๒๒/๓๗๗/๔๙๔.	หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เน้นความสำคัญของจริยธรรมก็เพราะพระพุทธศาสนาพิจารณาเห็นว่า “จริยธรรม” มีประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๓ : ๑๓๑).	การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์จากความอยู่รอดด้วยกิเลสมาสู่ความเป็นอยู่ด้วยปัญญา
สมพร เทพสิทธา, (๒๕๔๒ : ๙ - ๑๐).	การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ มีความรู้ดีคือมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีสุขภาพอนามัยดี คือ สุขภาพทางกายและจิตใจดี มีความสามารถดี มีการกระทำดี และมีจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ ยึดมั่นในคุณธรรม

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๓ : ๒๓๘).	การพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องอาศัยทั้งแนวคิดตามหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, (๒๕๔๑ : ๒๖๓ – ๒๖๙).	การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีตัวชี้วัด ๗ ประการ คือ ๑) วิธีการดำเนินชีวิต ๒) ความพึงพอใจต่อชีวิต ความเป็นอยู่ ๓) ความเกื้อกูลอาทรในครอบครัว ๔) ความพึงพอใจในการทำงาน ๕) ความเครียด ๖) สิ่งแวดล้อม ๗) ความพึงพอใจในการบริการของรัฐ
Cambell A., Convers, (1976 : 16).	คุณภาพชีวิตนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นอยู่ที่ดีซึ่งครอบคลุมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ ทางด้านวัตถุ
UNESCO, (1981 : 1).	องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) อาหาร ๒) สุขภาพ ๓) การศึกษา ๔) สิ่งแวดล้อม และทรัพยากร ๕) ที่อยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐาน ๖) การมีงานทำ ๗) ค่านิยม ศาสนา จริยธรรม กฎหมายและปัจจัยทางจิตวิทยา
ESCCAP, (1990 : 12).	ตัวแปรคุณภาพชีวิตไว้ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) ความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ ๒) สุขภาพ ๓) ชีวิตการทำงาน ๔) ชีวิตครอบครัว ๕) ชีวิตการใช้สติปัญญา ๖) ชีวิต ชุมชน ๗) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ลิฟ (Liv), อังโน นิสาร์ตัน ศิลปะเดช, (๒๕๔๙ : ๖๓).	คุณภาพชีวิตเป็นชื่อใหม่ของความคิดเดิม ซึ่งถ้า เรียกเป็นชื่อทางด้านจิตวิสัย ก็ใช้คำว่า อยู่กินดี มีสุข เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้ บุคคลนั้น ๆ มีความสุขหรือความพอใจ

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Plato and Aritotle อ้างใน วิทย์ วิศทเวทย์, (๒๕๑๘ : ๑๘๒).	ชีวิตที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้น อยู่กับการขัดเกลาของประชาชน และเป็นผู้ให้การศึกษาและฝึกอบรมฝึกฝนประชาชนจนบรรลุถึงชีวิตที่ดีด้วยตนเอง
Romney and Brown อ้างใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, (๒๕๓๙ : ๕๗ – ๕๘).	การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยายตีความโดยผ่านตัวกรองด้าน ความคิด และภาษาที่แตกต่างกันคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญงอกงามและพัฒนาการ ของมนุษย์การมีอายุยืนยาวนาน
องค์การยูเนสโก (UNESCO) อ้างใน Koffka, K., (1978 : 89).	คุณภาพชีวิตของบุคคล คือ บุคคลที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี และบุคคลจะมีสุขภาพกายและจิตดีเมื่อได้รับสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจ

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์จากเอกสารและบทความทางวิชาการต่างๆดังนี้

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวพันกับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนานนับตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งมีศาสนทายาทคือพระภิกษุสงฆ์เป็นตัวแทนทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติขณะเดียวกันก็ดำรงอยู่ในฐานะผู้นำชาวพุทธในสังคมทำให้พระสงฆ์และวัดมีอิทธิต่อวิถีชีวิตของชุมชนเพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจศีลธรรมและพฤติกรรมต่างๆของประชาชนทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรมและศาสนาโดยพระสงฆ์เป็นครูของชาวบ้านที่นำพุทธธรรมอันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติฝึกอบรมให้ชีวิตมีความสุขทำให้พระสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์มาตลอด

ภิกษุสงฆ์ได้การอุปถัมภ์บำรุงจากชาวบ้านจึงต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมหลักคำสอนเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนามีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมายซึ่งมีความสัมพันธ์กับชุมชนและข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ๑) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
- ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- ๔) ให้ได้ฟังให้ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
- ๕) ชี้แจงอธิบายทำให้สิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖) บอกทางสวรรค์สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ^{๓๕} ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของบทบาทหน้าที่การบริหารงานเป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นการกิจของพระสงฆ์การจะต้องปฏิบัติอันเป็นการกิจของคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการดังนี้

๑. การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์)
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายธรรมนูญสมาคมแต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต^{๓๖}

บทบาทของพระสงฆ์เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยวัดเป็นสถานศึกษาต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตกแบ่งออกเป็นพุทธิศึกษาพลศึกษาและหัตถศึกษาในส่วนของจริยศึกษานั้นราชการไม่ได้เน้นในการนำมาสอนนักเรียนแต่จะเน้น

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๗, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗.

^{๓๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

พุทธิศึกษาพลศึกษาและหัตถศึกษาจนกระทั่งถึงปัจจุบันในส่วนของจริยศึกษาที่ว่านั้นหลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน^{๓๗} ซึ่งสอดคล้องกับความความหมายบทบาทของพระสงฆ์ในการในการศึกษาหลักธรรมคำสอนเพื่อเผยแพร่สืบทอดพระพุทธศาสนาในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่การอบรมศีลธรรมจริยธรรมการจัดการศึกษาและการสงเคราะห์ประชาชนซึ่งเมื่อศึกษาถึงลงไปในส่วนของการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนอันเป็นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้นจะพบว่าตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้เข้ามาช่วยเหลือและดำเนินการ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านอยู่มากหากใครครวญย้อนกลับไปตรองถึงภาพอดีตของไทยดูแล้วทุกคนจะนึกถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่จะเป็นหัวใจหลักในการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ เพราะพระสงฆ์มีปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้านอยู่มิใช่น้อยที่สำคัญคือแรงศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์^{๓๘}

บทบาทพระสงฆ์ได้ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านและเสนอสาระสังเขปไว้ว่า

๑) การปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหล่อหลอมความคติ ทัศนคติตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่างๆด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หลักธรรมสอนให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องเป็นเหตุปัจจัยต่อกันเมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น เช่นเมื่อต้องการพ้นจากความยากจนก็ต้องขยันหมั่นเพียรและต้องแก้ไขสาเหตุของความยากจนเมื่อต้องการให้พืชผลเจริญงอกงามก็ต้องทะนุบำรุงและขจัดภัยของพืชเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมข้ออื่นๆที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมคือ หลักอิทธิบาท ๔ ว่าด้วยฉันทะพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะความเอาใจใส่, วิมังสะหมั่นไตร่ตรองงานที่ทำ อันเป็นผลให้การทำงานมีผลดี ทำให้การงานมีความรอบคอบถี่ถ้วนและเกิดประโยชน์มากที่สุดมีคุณภาพที่สุด

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนากับความสำเร็จของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

^{๓๘} พระมหาสังเวียน ปญฺญาวโร (ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: ศึกษากรณี พระครูสุภาจารวัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๒) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลางหมายถึง การลงมือประกอบ การทำมาหากินด้วยตนเองโดยทำเกษตรแบบผสมผสานเช่นทำนาและเลี้ยงปลารองนำไปด้วยหรือทำ ไร่แบบผสมผสานปลูกพืชหมุนเวียนเช่นถั่วสลับกับพืชอย่างอื่น ในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแบบ ผสมผสานนี้จะได้อผลดีต่อเมื่อผู้ประกอบการใช้วิธีเดินทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนา คือ มีเปา หมายในการเลี้ยงตนเท่านั้น ตามหลักกินดีอยู่ดีพอดีไม่ไช่เพื่อกินดีอยู่ดี จึงไม่มีความจำเป็นที่จะขยาย งานให้มีขนาดใหญ่โตเกินความจำเป็นในการดำรงชีวิตไม่หวังผลทางการค้าและกำไรธุรกิจผู้ทำ สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขมีชีวิตที่เรียบง่ายและสันโดษ(ความพอใจในอัตภาพ) ผู้ที่ประกอบอาชีพ โดยพึ่งตน เองทางเศรษฐกิจจึงเป็นผู้เดินทางสายกลางพวกเขาไม่ร่ำรวยล้นฟ้า แต่ก็ไม่ลำบากยากจน สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข^{๓๙} ซึ่งได้สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์สรุปความว่าบทบาท ที่เด่นชัดของพระสงฆ์คือบทบาทในการพัฒนาสังคมซึ่งมีอยู่๒ด้านคือบทบาทในด้านพัฒนาวัตถุและ บทบาทในด้านพัฒนาด้านจิตใจพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมโดยการให้คำแนะนำ ที่ถูกต้องเป็นผู้เชื่อมประสานให้กำลังใจและเป็นผู้ปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน^{๔๐} บทบาทของ พระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันโดยหลักใหญ่ๆมีอยู่ ๓ ประการคือ

๑) พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (Spiritua guide) บทบาทนี้จะเห็นจากองค์กรสงฆ์ ต่อไปนี้

๑.๑) การเกิดขึ้นของคณะธรรมทาสไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๗๕ โดยการนำของท่านพุทธทาสภิกขุก่อให้เกิดวัดป่าเพื่อปัญญาชนลักษณะสวนโมกขพลารามมีการผลิต หนังสือธรรมที่มีลีลาการประพันธ์แบบทันสมัยชักชวนคนยุคปัจจุบันให้เห็นคุณค่าของพระศาสนา นำพาคนไทยใฝ่การประพุดติมากขึ้น

๑.๒) การเกิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยพระอาจารย์มั่นภูริทตฺโต สาย ภูวนาพุทธโธมีการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในสายวัดหนองป่าพงอำเภวารินชำราบจังหวัด อุบลราชธานี ของพระอาจารย์ชาสุภทโทชี้ให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นคุณค่าของความ สงบทางด้าน จิตใจและเห็นว่าการมีชีวิตแบบสมัยพระพุทธเจ้าอยู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี

^{๓๙} ภัทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณ โณในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๔๐} วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, **หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

๑.๓) การเกิดขึ้นของสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบยุบหนอ – พองหนอซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓อันมีต้นแบบมาจากท่านมหาสีสะยาตอวัดศาสนอิสยาประเทศพม่าทำให้ระบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจริญรุ่งเรืองและมีผู้ได้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมสายนี้เป็นอย่างมาก

๑.๔) การเกิดขึ้นของการปฏิบัติธรรมแบบสมาธิของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำภาษีเจริญกรุงเทพมหานครทำให้เกิดกัลยาณมิตรมากมายทั้งในวงการพระสงฆ์และประชาชน

๒) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนสถาบันสงฆ์ที่ทำหน้าที่มาตลอดคือสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ตลอดทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทำให้เรามีแหล่งเพาะภูมิปัญญาแบบพุทธของประชาชนระบบการศึกษาสายเดิมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อให้เกิดนักเขียนเช่น สุชีปญญาณภาพ แสงจันทร์งาม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จำนง ทองประเสริฐและ วศิน อินทสระ ให้แก่แวดวงวิชาการ

๓) ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางพัฒนาชนบทมีทั่วทุกภาคของประเทศซึ่งแยกเป็น ๒ ประเภทคือ

๓.๑) การตั้งมูลนิธิการศึกษาและพัฒนาชนบทพระเถระที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า อุทิศตนเองเพื่อการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมาโดยตลอดคือพระฟู อคฺควีโร วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาที่วัดเจติยหลวงเชียงใหม่และมูลนิธิเพื่อ การศึกษาและพัฒนาชนบทโดยมีอุดมการณ์ “มุ่งส่งเสริมกสิกรรมสอนวิทยาธำรงพระศาสนาและ พัฒนาท้องถิ่น”

๓.๒) การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนในลักษณะเครือข่าย (Network) ของงานพัฒนาชุมชนชนบทมีหลายกลุ่มเช่นกลุ่มพระสังฆพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมา มีพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ประมาณ ๒๐ – ๓๐ รูปเป็นต้น^{๔๑} ซึ่งได้สอดคล้องกับนักวิชาการว่า บทบาทของพระสงฆ์และวัดไว้ดังนี้

๑) พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัดอุปสงค์ของการบวชก็คือเพื่อการเรียนรู้ดังนั้น สงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ๆคือ

^{๔๑} พระสุธีรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๓ – ๑๖๘.

๑.๑) การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

๑.๒) การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน

๑.๓) การเรียนรู้การสื่อสารให้เป็นที่น่าสนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่าอนุศาสนีปาฏิหาริย์รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒) การศึกษาของสงฆ์เป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของสงฆ์

๓) การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งก็ทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วยทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชนถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชนจะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอและส่งผลให้สถาบันอื่นๆรวมทั้ง สถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔) วัดกับการจัดการศึกษาการศึกษาในระบบจากโรงเรียนประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาจำนวน ๓๐,๐๐๐โรงเรียนยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรมในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็ม ศักยภาพได้ก็จะประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕) พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเนื่องจากในโลกปัจจุบันมี ความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆพระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้น หมายถึงอะไรขอบเขตแค่ไหนมีที่ประเพณีมีสาเหตุจากอะไรบ้างมีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไรวิธีใดใช้ได้ผลจะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖) วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่างๆมาเชื่อมโยงพระสงฆ์จึงต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้องและวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗) การบริหารจัดการวัดวัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคมดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนาเจ้าอาวาส คณะสงฆ์รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลงพระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป^{๔๒}

สรุปได้ว่า บทบาทหลักของพระสงฆ์เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เองแล้วส่งผลต่อสังคมต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้นอันได้แก่ด้านการปกครองด้านการศึกษาและการศึกษา สงเคราะห์ด้านการเผยแผ่ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่งานเผยแผ่เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชนเป็นภารกิจที่มีความสำคัญในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ใช้คำว่าไปประกาศพรหมจรรย์ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหมอันเป็นชีวิตที่ประเสริฐนั่นหมายถึงพระสงฆ์จึงเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิตของสังคมชาวบ้านที่ดีสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

๒.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตคือการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ เพื่อก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีความสุข โดยให้รู้จักการแก้ปัญหาชีวิตและหาทางออกจากความทุกข์ได้ด้วยดี โดยไม่ก่อให้เกิดโทษพิษภัยแก่ผู้อื่นและแก่สังคม โดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการนำหลักธรรมคำสอนมาพัฒนาจิตใจ ให้ประกอบคุณความดีละเว้นความชั่ว เพื่อความสงบสุขของสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตก็เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์จากความอยุ่รอดด้วยกิเลสมาสู่ความเป็นอยู่ด้วยปัญญา这不仅นอกจากเป็นหลักและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองแล้วยังทำให้เกิดความกรุณาต่อผู้อื่นด้วย คือ ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อนมนุษย์คิดจะช่วยเหลือตลอดจนช่วยให้สามารถวางตนเป็นกัลยาณมิตร จึงสามารถคิดหาวิธีช่วยแก้ไขปัญหา วัตถุประสงค์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี คือ เพื่อฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักปฏิบัติต่อชีวิตหรือดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีความสุขโดยให้รู้จักในการแก้ปัญหาชีวิตและหาทางออกจากความทุกข์ได้ด้วยดี โดยไม่ก่อให้เกิดโทษพิษภัยแก่ผู้อื่นและแก่สังคมเพื่อให้รู้จักแสวงหาและเสพความสุขทางวัตถุอย่างถูกต้องปราศจากโทษพิษภัยไร้การเบียดเบียนและพร้อมที่จะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกนั้นๆ ในทางที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่นและสังคมให้พร้อมทั้งความสามารถ บางอย่างในการที่จะ

^{๔๒} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑ - ๘๒.

เอื้ออำนวยความสุขแก่ผู้อื่นและแผ่ขยายความสุขออกไปในสังคม ทั้งนี้วัตถุประสงค์แท้จริงก็คือเพื่อให้พึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่าง ไปจะพึ่งวัตถุภายนอกในกรณีที่เป็นต่อสุขภาพอนามัย ความจำเป็นด้านปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหารที่อยู่อาศัยและ ยารักษาโรค แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ ฉะนั้น จุดมุ่งหมายเพื่อให้รู้ความสำคัญในการพัฒนาชีวิต จะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ไม่ประมาทในการทำกิจการโดยผ่านกระบวนการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดี^{๔๓} ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งภายในสังคมและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งแนวความคิดพัฒนาได้นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ ได้นำแนวคิดไวดังนี้

๑) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ในการพัฒนาชุมชนต้องเชื่อมั่นและศักยภาพของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมแสดงแนวคิดรวมปฏิบัติและรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของประชาชนเพราะการพัฒนาเป็นของประชาชนเพื่อประชาชน โดยประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและสังคม

๓) การช่วยเหลือตัวเองและชุมชนในการพัฒนาเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถพัฒนาตัวเองและชุมชน การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่ไม่เกินขีดความสามารถของประชาชนในชุมชน

๔) การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาย่อมเกิดประโยชน์แก่ชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่นๆ ก็ต้องมีการนำทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนเช่นกัน และเป็นการผลักดันเพื่อปลูกจิตสำนึกการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน

๕) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน การพัฒนาเป็นสิทธิเสรีภาพของคนในการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยประชาชนได้ริเริ่มในการจัดการโครงการ

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

างๆ เพื่อเสริมสร้าง ให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง โดยมีหวังจะพึ่งพาอาศัยองค์กรจากรัฐหรือชุมชนภายนอก

๖) ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นพัฒนาคนและทรัพยากรในท้องถิ่น เพราะรัฐบาลมีความจำกัดด้านขีดความสามารถ ทั้งบุคลากร งบประมาณหรือทรัพยากร สวนขีดจำกัดของชุมชนในเรื่องความไม่พร้อมของคน และทรัพยากรไม่เพียงพอ

๗) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานงานในระหว่างชุมชนและรัฐบาลเพื่อจะให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ โดยไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบงานเพียงฝ่ายเดียว เพราะรัฐบาลและชุมชนต่างมีขีดจำกัดความสามารถในการพัฒนาที่แตกต่างกัน

๘) การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกัน หลายด้านจะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะการพัฒนามีหลายกิจกรรมทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็น แนวทางเดียวกัน เพื่อประหยัดแรงงานงบประมาณ และเวลาที่ใช้การพัฒนาจึงต้องประสานงานกันหลายด้าน ทั้งตัวบุคคลหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ

๙) การสมดุลในการพัฒนา การพัฒนามีกิจกรรมต้องทำอยู่หลายด้านไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียว ทำให้การดำเนินการต้องเป็นไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่ให้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างคนกับชุมชน ชุมชนกับสิ่งแวดล้อม และความสมดุลระหว่างรูปธรรมและนามธรรม

๑๐) การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชนมีลักษณะที่ให้การศึกษากับประชาชนในชุมชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีลักษณะที่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องต่อกิจกรรมของชุมชน เป็นวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเป็นโครงการที่มีแผนงานมุ่งเน้นความคิดของชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเป็นขบวนการทางสังคมที่คอยกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา^{๔๔} การที่จะพัฒนากาย วาจาและจิตใจ ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องอาศัยแนวคิดตามหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

^{๔๔} สันธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อเดียนส์โตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๔ - ๔๕.

๑) ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทางกายภาพความต้องการทางกายและจิตใจเป็นเหตุปัจจัยให้มีการพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้นหรือเลวลงได้ เนื่องจากความต้องการนั้นเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก มีดังต่อไปนี้

๑.๑) ความต้องการทางร่างกาย หมายถึง ความต้องการปัจจัย ๔ คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

๑.๒) ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความปรารถนาสร้างหลักฐานทางครอบครัวหลักฐานในหมู่คณะในชาติและกว้างออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติเช่น สถาบันครอบครัวสถาบันชาติเป็นต้น

๑.๓) ความต้องการทางจิตใจหรือทางศาสนาหมายถึง ความจำเป็นต้องมีศีลคือ การละเว้นจากความชั่วและมีธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงามอันเป็นรากฐานของกิจการและต้องการให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อควบคุมคนให้มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน ความกลัวเป็นพื้นฐานเช่น ปราภฏการณธรรมชาติบางอย่างที่อธิบายไม่ได้ก็ให้ความสำคัญของการนับถือบูชา เช่น บูชาต้นไม้ ภูเขา เทพเจ้าต่างๆเป็นต้น ความต้องการรู้แจ้งเห็นจริงหมายถึงการใช้เหตุผลเพื่อเข้าใจชีวิต ความต้องการรักษาผลประโยชน์ของหมู่คณะสังคมให้ปลอดภัย ความต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิตไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งใดและความต้องการให้ผู้อื่นมีความสามารถ ทำคุณประโยชน์แก่สังคม^{๔๕} ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาที่เน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรสูงขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรมจนก่อให้เกิดสภาพของชุมชนล่มสลายการพัฒนาตามแนวคิดกระแสนี้ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านศีลธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมสวนรวมทามกลางกระแสแนวคิดอย่างตะวันตกที่ต้องการพัฒนาทางวัตถุ โดยมีได้ใส่ใจกับภาวะจิตใจที่เป็นแกนสารของชีวิต ซึ่งการแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงเป็นการแก้ที่ปลายเหตุหาใช่ที่ต้นเหตุอย่างพุทธปรัชญา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้คอยให้การอบรมสั่งสอนแก่ชุมชน บทบาทหน้าที่พระสงฆ์จึงเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงที่มีใช้การพัฒนาเศรษฐกิจที่

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘.

เกี่ยวกับสิ่งของวัตถุแต่เป็นการใช้ชีวิตที่มีความสัมพันธ์และสมบูรณ์ระหว่างร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กันทำให้บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญในการเป็นแกนนำที่สำคัญของชาวบ้าน^{๔๖}

สรุป การให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อควบคุมคนใหม่มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน ความกลัวเป็นพื้นฐานเช่น ปรากฏการณ์ธรรมชาติ บทบาทพระสงฆ์จึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนแต่ละคนไม่มีดวงจิตที่สูงส่งขึ้น โดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจการพัฒนาสังคมให้มีความสุข ซึ่งโดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วยอำนาจความรู้สึกลึกๆด้านอันเกิดจากอิทธิพลของกิเลสตัณหาที่เข้าครอบงำจิต

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๓๘ : ๕๗).	พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมหลักคำสอนเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมายซึ่งมีความสัมพันธ์กับชุมชนและเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติ
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), (๒๕๕๐ : ๘๗).	บทบาทหน้าที่การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการ คือ ๑) การปกครองคณะสงฆ์ ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

^{๔๖} ยุทธพงษ์ แสงโสภา, บทบาทพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาสังคมไทย ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มลัทธิจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๔๗ : ๕๖).	บทบาทของพระสงฆ์เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา ปัจจุบันในส่วนของจริยศึกษานั้นหลักสูตรก็เกินไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน
พระมหาสังเวียน ปญญารโ (ศรีมันตะ), (๒๕๕๐ : ๒).	บทบาทของพระสงฆ์ในการในการศึกษาหลักธรรมคำสอนเพื่อเผยแพร่สืบทอดพระพุทธศาสนาในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้อันเป็นประโยชน์โยชนต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน
ภัทรพร สิริกาญจน, (๒๕๕๐ : ๕๖ – ๕๗).	บทบาทพระสงฆ์ที่ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ ๑) การปลูกฝังธรรมะในจิตใจ ๒) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง
วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, (๒๕๕๒ : ๕๐).	บทบาทของพระสงฆ์ที่เด่นชัดของพระสงฆ์ คือ บทบาทในการพัฒนาสังคมซึ่งมีอยู่ ๒ ด้าน คือ บทบาทในด้านพัฒนาวัตถุและบทบาทในด้านพัฒนาจิตใจ
พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), (๒๕๕๑ : ๑๖๓ – ๑๖๘).	บทบาทของพระสงฆ์มีหลักใหญ่ๆ อยู่ ๓ ประการคือ ๑. พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ ๒. ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน และ ๓. ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท
ประเวศ วะสี, (๒๕๕๐ : ๗๑ – ๘๒).	บทบาทของพระสงฆ์และวัด ได้แก่ พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๓ : ๑๓๑).	การพัฒนาคุณภาพชีวิตก็เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์จากความยืดยอดด้วยกิเลสมาสู่ความเป็นอยู่ด้วยปัญญา นอกจากการพัฒนาตนเองแล้วและยังทำให้เกิดความกรุณาต่อผู้อื่นด้วย
สนธยา พลศรี, (๒๕๔๕ : ๔๔ – ๔๕).	การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งภายในสังคมและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน
พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๓ : ๒๓๘).	การที่จะพัฒนากาย วาจาและจิตใจ ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องอาศัยแนวคิดตามหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ยุทธพงษ์ แสงโสภา, (๒๕๔๔ : ๗๘ – ๗๙).	บทบาทหน้าที่พระสงฆ์จึงเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงที่มีใช้การพัฒนากระบวนการที่เกี่ยวกับสิ่งของวัตถุแต่เป็นการใช้ชีวิตที่มีความสัมพันธ์และสมบูรณ์ระหว่างร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในการพัฒนาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้มีความสุขทั้งกายและใจมีงานทำมีรายได้พออยู่พอกินอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชนที่สะอาดปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งในที่นี้หมายถึงเอาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ใน ๓ ด้าน คือ

- ๑) การให้ความรู้หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒) การเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาและใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินกิจการต่างๆของวัด

๓) การสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนส่งเสริมประสานงานจากภาคส่วน ต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น^{๔๗} ซึ่งได้สอดคล้องกับ ความหมายของบทบาทหน้าที่การบริหารงานเป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระ หน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการดังนี้

๑. การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์)

๒. การศาสนศึกษา

๓. การศึกษาสงเคราะห์

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. การสาธารณูปการ

๖. การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเถร สมาคมแต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต^{๔๘}

บทบาทพระสงฆ์ในการจะพัฒนาฝักปรือตนตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความ มุ่งหมาย ให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้น ได้รับประโยชน์สุขตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติ กล่าวคือเริ่มแต่การ รู้จักปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งเรียกว่าความสำรวมอินทริยทั้งหลายมีสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกายและสำรวมใจ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีลคือ เจตนา งตเว้นจากความชั่วทางกาย และเจตนางดเว้นจากความชั่วทางวาจา เรียกว่าพัฒนาด้านความ ประพฤติ หรือพัฒนาด้านพฤติกรรมที่ดีอันเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาออกงามอย่าง

^{๔๗} พระครูสุจริตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลองจันทน์แพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๔๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการ ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

นอยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ ไม่เบียดเบียนแต่ เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล^{๔๙} ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของนักวิชาการได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาชีวิตควรพัฒนาที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดี ดังพระพุทธดำรัสว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยด้วยใจคนจะทำดี พุทธดี หรือทำชั่วพุทธชั่วก็ล้วนมาจากใจทั้งสิ้น ”ตอจากนั้นการแสดงออกภายนอกที่เป็นพฤติกรรมทางกายและวาจาเป็นผลติดต่อกันไปดังลูกโซ่ มีข้อน่าสนใจอยู่ว่า พฤติกรรมที่ถูกอำนาจของจิตใจถ่ายทอดออกมา นั้น มีผล ๒ อย่างคือพฤติกรรมฝ่ายดีให้คุณต่อชีวิตเรียกว่า กุศลกรรมและพฤติกรรมฝ่ายเลวให้โทษต่อชีวิตเรียกว่าอกุศลกรรมกล่าวคือบุคคลผู้พัฒนาเรียกว่าผู้มีบุญมีกุศลและบุคคลผู้ ไม่พัฒนาตนเองเลยทานเรียกว่าผู้ขาดบุญขาดกุศลพระสงฆ์จึงได้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปีแรกหลังการตรัสรู้เป็นต้นมา^{๕๐}

บทธาป หรือ หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำทั้งที่เป็นพระ หรือฆราวาส เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทาง ดานพระพุทธศาสนา ดานพุทธศาสตร์และสังคมเป็นอย่างดี ศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม^{๕๑} ซึ่งได้สอดคล้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการว่าควรมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อยมุ่งความเจริญงอกงามและมุ่งความสามัคคีปรองดองซึ่งทั้ง๓ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง^{๕๒}

สรุป บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ศาสนิกชนมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ โดยนำหลักธรรมคำสอนเบื้องต้นของพุทธศาสนาศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนา คือ ศีล ๕, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔ และฆราวาสธรรม ๔ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีเมตตากรุณา มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีใช้ชีวิตหรือมีชีวิตที่ยืนยาวอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ ปราศจากการคุกคามหรือทรมานทุกข์จากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ความหมายของการอยู่ดีมีสุข ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทาง

^{๔๙} ม.อ.(ไทย) ๑๔/๔๕๓- ๔๖๓/๕๐๔ – ๕๑๐.

^{๕๐} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ข.

^{๕๑} พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพุทธศาสตร์บัณฑิตสังคมพึงประสงค์”, พุทธจักร, (ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๓๑.

^{๕๒} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สนิทวิรุณกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

พุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเช่นการลดเลืกอบายมุขการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตาม

การพัฒนาสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา ถือเป็นการพัฒนาแกนกลาง และการพัฒนาคนนั้นก็เริ่มต้นที่ฐาน คือการพัฒนาความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นสาระส่วนแก่นแท้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งขึ้นอยู่กับกาลเทศะของยุคสมัย ก็จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์นั้น และนำหลักการประยุกต์ใช้สนองความต้องการของยุคสมัยอย่างได้ผล ด้วยการพัฒนาความเป็นมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างถูกต้อง คนที่พัฒนาตนแล้วก็จะเป็นส่วนร่วมที่รวมกำลังกันสร้างสรรค์สังคมให้เจริญงอกงาม เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อโอกาสให้ทุกคนเจริญยิ่งขึ้นไปในการมีชีวิตที่ดีงามและมีความสุข

พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคมอย่างสัมพันธ์ควบคู่กันไปและเป็นปัจจัยต่อกันโดยคำนึงถึงธรรมชาติแวดล้อมพร้อมไปด้วย ตามหลักการที่จัดไว้อย่างเป็นระบบครบถ้วนอย่างชัดเจน มนุษย์เป็นทรัพยากรสำคัญที่มีคุณค่าและมีความสำคัญสูงสุด เหนือกว่าทรัพยากรอื่นใด สังคมจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับมนุษย์สร้างอีกต่อหนึ่ง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นองค์รวมได้ครบพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ ปัญญา เมื่อมนุษย์ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์แบบ การพัฒนาสิ่งอื่นก็ตามมา เป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เทคโนโลยีที่เพียบพร้อมสังคมก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๕๓} ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวม ถ้าไม่ได้รับการพัฒนาแล้วส่วนรวมจะเจริญได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยอย่างเดียวคือ การศึกษา การศึกษานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้านวิชาการ (Academic learning) ส่วนหนึ่ง กับการอบรมบ่มนิสัย (Spiritual development) ให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดี ใฝ่เจริญ มีปกติละอายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วน เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการและมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรและอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์^{๕๔}

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑ - ๒.

^{๕๔} วรสารสินี, วรสารรายเดือนของบริษัทการบินไทยจำกัดมหาชน, (ฉบับประจำเดือน มกราคม ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงสังฆธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้และรับรู้สู่การปฏิบัติพระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษาการเผยแผ่และการสงเคราะห์อีกทั้งได้มีหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น โดยให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวน๓ด้านคือ

๑) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาและการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเช่นการลดเล็กรอบบายมุขการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นต้น

๒) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆของวัดเช่นการจัดกิจกรรมด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อยการอบรมส่งเสริมการเรียนรู้การอบรมส่งเสริมสุขภาพการอบรมส่งเสริมครอบครัวอบอุ่นเป็นต้น

๓) ด้านการสนับสนุนส่งเสริมประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเช่นการส่งเสริมสนับสนุนให้ได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการประสานขอสนับสนุนงบประมาณบุคลากรวิทยากรวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน^{๕๕}ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันโดยหลักใหญ่ๆมีอยู่๓ประการคือ

๑. พัฒนาจิตวิญญานของมนุษย์ (Spiritual guide) บทบาทนี้จะเห็นจากองค์กรสงฆ์ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเกิดขึ้นของคณะธรรมทาสไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยการนำของท่านพุทธทาสภิกขุก่อให้เกิดวัดป่าเพื่อปัญญาชนลักษณะสวนโมกขพลารามมีการผลิต

^{๕๕}พระครูสุจริตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลองจังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

หนังสือธรรมที่มีลีลาการประพันธ์แบบทันสมัยชักชวนคนยุคปัจจุบันให้เห็นคุณค่าของพระศาสนา นำพาคนไทยใฝ่การประพุดิมากขึ้น

๑.๒ การเกิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกายจนถึงสมัยพระอาจารย์มั่นภูริทตฺโตสาย ภาวนาพุทธโธมมีการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในสายวัดหนองป่าพงอำเภวารินชำราบจังหวัด อุบลราชธานี ของพระอาจารย์ชาสุภโทชีให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นคุณค่าของความ สงบทางด้าน จิตใจและเห็นว่าการมีชีวิตแบบสมัยพระพุทเจ้าอยู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี

๑.๓ การเกิดขึ้นของสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบยุบหนอ – พองหนอซึ่งมีวัด มหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ. ศ. ๒๔๙๓ อันมีต้นแบบมาจากท่านมหาสีสะยาตอวัดศาสนยิสสา ประเทศพม่าทำให้ระบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจริญรุ่งเรืองและมีผู้ได้ประโยชน์จากการ ปฏิบัติธรรมสายนี้เป็นอย่างมาก

๑.๔ การเกิดขึ้นของการปฏิบัติธรรมแบบสัมมาอรหังของพระมงคลเทพมุนี (สดจนฺตโร) วัดปากน้ำภาษีเจริญกรุงเทพมหานครทำให้เกิดกัลยาณมิตรมากมายทั้งในวงการ พระสงฆ์และประชาชน

๒. ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนสถาบันสงฆ์ที่ทำหน้าที่มาตลอดคือสำนักเรียน พระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีตลอดทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทำให้เรามีแหล่งเพาะภูมิ ปัญญาแบบพุทธของ ประชาชนระบบการศึกษาสายเดิมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อให้เกิดนักเขียนเช่นสุชีฟ ปัญญาภาพ แสง จันทรงามพระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุตฺโต), จ่านอง ทองประเสริฐและวศิน อินทสระให้แก่แวดวง วิชาการ

๓. ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบทพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางพัฒนาชนบท มีทั่ว ทุกภาคของประเทศซึ่งแยกเป็น๒ประเภทคือ

๓.๑ การตั้งมูลนิธิการศึกษาและพัฒนาชนบทพระเถระที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า อุทิศ ตนเองเพื่อการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมาโดยตลอดคือพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟูกุคฺวิโร) วัด พระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาที่วัดเจดีย์หลวงเชียงใหม่และมูลนิธิเพื่อ การศึกษา และพัฒนาชนบทโดยมีอุดมการณ์ “มุ่งส่งเสริมกสิกรรมสอนวิทยาธำรงพระศาสนาและ พัฒนา ท้องถิ่น”

๓.๒ การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนในลักษณะเครือข่าย (Network) ของ งานพัฒนาชุมชนชนบทมีหลายกลุ่มเช่นกลุ่มพระสังฆพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาใน จังหวัดนครราชสีมาที่มีพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ประมาณ ๒๐ - ๓๐ รูปเป็นต้นนอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมการศึกษาอยู่๒ประการด้วยกันคือ

๑. หน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำสั่งสอนคือทำให้การศึกษาแก่ประชาชนเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดำรงชีวิตที่ประเสริฐตามหลักการทางพุทธศาสนาเรียกว่าหน้าที่ของครูแม่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครูซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่าเพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้ กลายเป็นคนดีและกลายเป็นคนประเสริฐในระดับสูงสุดดังนั้นการศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นหน้าที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

๒. หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรมรู้จักอบรมจิตฝึกอบรมปัญญาให้ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขประพฤติดีประพฤติดีชอบ^{๔๖}

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่สำคัญมีดังนี้

๑. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชนพระสงฆ์ในชนบทมีพื้นฐานความศรัทธาเคารพของชาวบ้านเป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทการพัฒนาซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมใดกิจกรรมนั้นมักจะ ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธาและสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อยแต่บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ยังจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะสงฆ์ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนักและยังมีกิจกรรมในลักษณะต่างคนต่างทำไม่ประสานกันอย่างเป็นขบวนการหรือองค์การแนวทางการดำเนินการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จึง ไม่เด่นชัดมากนักแต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมองบทบาทพัฒนาของพระสงฆ์ในพื้นฐานโครงสร้างสังคมแบบใดถ้า-เป็นสังคมเมืองพระสงฆ์ควรจะมีมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญเพราะในสังคมเมืองนั้นมี เหตุปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงที่โน้มน้าวในการชักนำประชาชนไปสู่ความเสื่อมในทางศีลธรรมจรรยาได้มากกว่าที่พยายามพัฒนา จิตใจในสังคมเมืองจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมในด้านการยกระดับศีลธรรมจรรยา การลดปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมอื่นๆ ส่วนในชนบทนั้นปัญหาที่ชุมชนประสบคือปัญหาชีวิตความเป็นอยู่หรือปัญหาคุณภาพชีวิตการพัฒนา

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓ - ๑๖๔.

จิตใจอย่างเดียวจะไม่เกิดประโยชน์อะไร ในชุมชนหากแต่พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาความรู้สร้างความเข้าใจในชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นโดยต้องพัฒนาควบคู่ทางด้านวัตถุและจิตใจแต่จะเน้นด้านใดมากกว่ากันควรพิจารณาให้เหมาะสมตามสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละ ชุมชนนั้นๆ

๒. บทบาทในการส่งเสริมการศึกษาในสมัยที่การศึกษายังไม่แพร่หลายการศึกษามีอยู่แต่ในวังกับวัดเท่านั้นแต่วัดกับพระสงฆ์เป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าจึงสามารถให้การศึกษาได้มากกว่าทั้งด้านความรู้เช่นการอ่านเขียนการดำเนินชีวิตการครองเรือนเป็นต้นและ ด้านวิชาชีพเช่นวิชาช่างต่างๆและวิชาการต่อสู้มีวิชาดาบเป็นต้นถึงสมัยที่มีการปฏิรูปการศึกษาตามแบบชาติตะวันตกวัดและพระสงฆ์ก็เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากเพราะมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรที่ตกทอดมา พระสงฆ์จึงยังเป็นผู้ให้การศึกษาแก่สังคมตั้งแต่ชาวบ้านทั่วไปจนถึงเจ้านายและพระมหากษัตริย์

๓. บทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นพระสงฆ์เป็นสมาชิกของสังคมและอยู่ได้ด้วย การสนับสนุนจากชาวบ้านหากชาวบ้านลำบากพระเองก็ลำบากเช่นกันเพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์ดำเนินบทบาทการพัฒนาชุมชนจึงเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในการช่วยชาวบ้านเป็นการนำชุมชนให้สามารถพึ่งพาในตนเองได้ผูกพันกับชุมชนจึงไม่สามารถเพิกเฉยกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดำเนินการไปตามวิจรรณญาณที่สามารถทำได้ตามพระธรรมวินัยและความต้องการของชุมชน

๔. บทบาททางการเผยแผ่ธรรมจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้งามด้วยศีลาจารวัตรทำให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปในการดำเนินชีวิตด้วยการยอมรับเช่นนั้นบทบาทในการเผยแผ่ธรรมจึงเป็นไปโดยง่ายบางครั้งก็ผ่านทางระบบการศึกษาที่ให้แก่ผู้เข้าการศึกษาในวัดโดยตรงบางครั้งก็ผ่านทาง ประเพณีและ กิจกรรมทาง ศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมอย่างเป็นทางการจนถึงผ่านทาง การพูดคุยและสนทนาเช่นในโอกาส ทำบุญตักบาตรตอนเช้าเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปบทบาทด้านนี้ก็ยังคงมีอยู่แต่อาจเปลี่ยนไปหรือเพิ่มขึ้น ตามวิธีการเช่นการใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยเป็นต้น

๕. บทบาทการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้านการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้านโดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังผู้ทรงศีลหรือพระอยู่ แล้วเพราะพุทธ-พุทธศาสนิกชนชาวไทยนับ ถือพระสงฆ์เป็นอย่างสูงชาวบ้านมองพระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างชาวบ้านจึงเต็มใจที่จะกราบไหว้พระหากมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนหรือหมู่บ้านพระสงฆ์ก็เป็นผู้ประสานความเข้าใจให้กับชุมชนได้

๖. บทบาทที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชนหรือหมู่บ้านพระสงฆ์ทำหน้าที่ช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนงานของชาวบ้านโครงการพัฒนาต่างๆในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ^{๕๗} ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการพัฒนาชุมชนให้เจริญด้วยการสร้างสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันและการสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชนเช่น ช่วยสร้างโรงเรียนสร้างถนนศาลาประชาคม เป็นต้น^{๕๘}

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมว่าศีลธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกเพื่อเป็นแนวทางในการร่วม มือกันของมนุษย์และเพื่อช่วยให้ชีวิตในชุมชนหรือสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่น แน่นนอนในสังคมจริงนั้นจะมีพลังอำนาจและแรงกดดันอื่นๆเข้ามากำหนดจริยธรรมหรือศีลธรรมของสังคม^{๕๙} ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของนักวิชา การได้สรุปทฤษฎีทางศีลธรรมไว้ว่าทฤษฎีทางศีลธรรมนั้นจะต้องบอกได้ว่าเราควรทำอะไรหรือการกระทำอะไรที่ถูกต้องชอบธรรมทางศีลธรรมหรือหน้าที่ทางศีลธรรมของเราคืออะไร^{๖๐}

สรุปได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทหลักๆอยู่ด้วยกันคือการทำกิจของตนให้ดีที่สุดได้แก่ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรมส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมก็นับว่ามีอยู่หลายประการเนื่องจากพระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยศรัทธาซึ่งมีส่วน กำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์เมื่อกล่าวถึงในแง่คุณธรรมพระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตนกล่าวคือนอกจากจะ มีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้วพระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรม ให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบทบทบาท

^{๕๗} พินิจ ลาภธนานันท์, **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๘ – ๓๙.

^{๕๘} คะนิงนิธย์ จันทบุตรและสุบรรณ จันทบุตร, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.

^{๕๙} Rawls, John. “A Theory of Justice”, Harvard Law Review, (Cambridge : Harvard University Press. June, 1972), p 43.

^{๖๐} Berger, F. R. “John Stuart Mill on Justice and Fairness” in **Mill’s Utilitarianism**, edited by David (New York and Oxford : Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1997), p 73.

ในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน การส่งเสริมการศึกษาการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น การเผยแพร่ธรรมการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน

๒.๔.๓ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้สามารถปฏิบัติหน้าที่กิจกรรมได้อย่างปกติสุข และยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้ตั้งอยู่ในศีล ทำตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี นับเป็นการปฏิบัติที่ไม่เสื่อมถอย รู้จักวิธีคุ้มครองรักษาอินทรีย์ รู้จักประมาณในการบริโภค และรู้จักเพิ่มพูนสั่งสมบำเพ็ญความเพียร เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้อยู่ไกลนิพพานยิ่งขึ้นอีกด้วย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตควรพัฒนาที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดี ดังพระพุทธดำรัสว่า“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยด้วยใจคนจะทำดี พุทธดี หรือทำชั่วพุทธชั่วก็ล้วนมาจากใจทั้งสิ้น” การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาไว้ว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาซึ่งพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปทั้งระบบมีดังนี้

๑) ศีล เรียกเต็มว่า อธิศีลสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านการสัมพันธ์ติดต่อบริบทจัดการกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่างๆ และด้วยพฤติกรรมทางกายวาจาพุดอีก อย่างหนึ่งว่าการมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน หรือการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่สังคม และแก่โลก

๒) สมาธิ เรียกเต็มว่า อธิจิตตสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตใจทั้งในด้านคุณธรรม (คุณภาพของจิต) ด้านความสามารถของจิต (สมรรถภาพของจิต) และด้านความสุข (สุขภาพของจิต)

๓) ปัญญา เรียกเต็มว่า อธิปัญญาสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหาไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ การศึกษา ๓ ด้านเมื่อขยายออก เป็นข้อปฏิบัติก็มาเป็นมรรคมืองค์ ๘ นั้นเอง ในทำนองเดียวกันมรรคมืองค์ ๘ เมื่อสรุปก็เป็นไตรสิกขา กล่าวคือด้านศีล กระจายออกเป็นสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ นี่คือการใช้กายและวาจาให้ถูกต้องตั้งงามทั้งในการกระทำทั่วไป ในการสื่อสารสัมพันธ์ และในการเลี้ยงชีพให้ถูกต้อง ด้านจิตใจ มีตัวทำหน้าที่สำคัญ ๓ ตัว คือ ต้องมีความเพียรพยายาม เรียกว่า สัมมาวายามะ ต้องมีสติเป็นตัวคอยจับคอยกำหนด ให้ทำงานได้ และเป็นตัวเตือนให้ไม่เผลอพลาด และให้เดินหน้าตลอดเวลา เรียกว่าสัมมาสติ และต้องมีสมาธิให้ชัดแน่วแน่ มีความสงบ ดำเนินไปอย่างมั่นคง เรียกว่า สัมมาสมาธิ ด้านปัญญา แยกเป็น ๒ คือ สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นความเข้าใจ

ถูกต้อง และสัมพันธ์กับปะ ดำริถูกต้อง คือ วางแนวความคิดที่จะนำชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง พอเริ่มกระบวนการโดยมีความรู้ความเข้าใจที่ทำให้วางแนวความคิดถูกต้องทั้งเจตจำนง และความเพียรพยายามนั้น จึงดำเนินชีวิตไปด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติต่อประสบการณ์ และสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องได้ผลดีไตรสิกขา ก็มาประสานกับมรรคไตรสิกขาก็คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้องให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค ส่วนมรรค กล่าวคือ ทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ก็ต้องเป็นวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคน คือ สิกขา มรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวไตรสิกขา มองในแง่ของชีวิตมนุษย์ ๓ ด้าน ชีวิตมนุษย์ มี ๓ แดน คือ ๑) แดนติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก (ศีล) ๒) แดนของจิตใจที่ออกทางเจตจำนง (สมาธิ) ๓) แดนของความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ชีวิตทั้ง ๓ ด้านนี้ ทำงานตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จะต้องพัฒนา ๓ ด้านนี้ เพื่อดำรงและดำเนินชีวิตให้ไปได้ดี การพัฒนาแดนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีล เริ่มด้วย อินทรีย์สังวร (การรู้จักใช้อินทรีย์) ปัจฉัย ปฏิเสวนา (การรู้จักเสพบริโภค) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) และปาฏิโมกข์ (การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการกฎกติกากา) การพัฒนาแดนของจิตใจเรียกว่า สมาธิ เริ่มด้วยเจตจำนงลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจเช่น คุณธรรมต่างๆ สมรรถภาพของจิตใจเช่น ความเข้มแข็งหนักแน่นเป็นต้น และความสุขความร่าเริงผ่องใจของจิตใจ ทั้ง ๓ แดนนี้จะต้องพัฒนาไปด้วยกันเป็นระบบที่เรียกว่าบูรณาการ กล่าวคือการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วก็ด้านจิตใจเจตจำนงและด้านปัญญาความรู้เข้าใจดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจ แสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมทำให้มีผลดียิ่งขึ้น และทำให้จิตใจมีขอบเขต ขยายออกไปแล้วมีสภาพที่ดีขึ้น เมื่อรู้เข้าใจเหตุผลรู้ว่าคนอื่นเขาก็รักชีวิตของเขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรไปทำร้ายเขา แต่ควรจะมีเมตตากรุณา การพัฒนาเมตตากรุณาจึงต้องอาศัยปัญญาความรู้ความเข้าใจ เมื่อทั้งสามส่วนประสานกัน ไปมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นด้านที่สนองและป้อนเลี้ยงด้านจิตใจและและด้านปัญญาส่งผลหนุนกันไป^{๖๑} ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการได้กล่าวถึงไตรสิกขา ซึ่งใช้เป็นกรอบความคิดในการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้สาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ไว้ดังนี้ เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว เรา

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๐

จะพบว่ามาตรฐานเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น เทียบได้กับอริสเติลสิกขา (Process) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย มาตรฐาน เป็นการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมาธิ ศรัทธา เทียบได้กับ อริจิตสิกขา (Attitude) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิตใจคือคุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาธิ มาตรฐานเป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและโลกียสัมมาทิฐิเทียบได้กับ อริปัญญาสิกขา (Knowledge) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญา อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นสามารถจัดการฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกันได้ เช่น ในการนั่งกรรมฐานเจริญอานาปานสติ คือ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ความสำรวมกาย วาจาในขณะนั้นเป็นอริสเติลสิกขา สมาธิในขณะนั้นเป็นอริจิตสิกขา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอริปัญญาสิกขา^{๒๒}

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจ ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความเก่ง ความดี และมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด โดยเน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่อหาแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจใฝ่คิดค้นแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ

๒. ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคมชนบท ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบและต่อสู้มากขึ้นซึ่งมีผลต่อการแสดงออกต่อกันด้านความมีน้ำใจ และปรากฏชัดมากขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม หากสังคมไม่ให้ความสนใจในการส่งเสริมด้านความมีน้ำใจอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ความมีน้ำใจมีพื้นฐานมาจากการรู้จักช่วยเหลือ รับผิดชอบต่อตนเอง และการรู้จักเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รู้สึก

^{๒๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า

เห็นอกเห็นใจอันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและให้ ตลอดจนเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน

๓. ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาเชื่อว่าวินัยมีพื้นฐานมาจากวันแรกของชีวิต มีการเรียนรู้ การเลียนแบบและฝึกฝนจากบุคคลและสังคมแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล

๔. ความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะปฏิบัติ ปกป้องอนุรักษ์ และสืบทอด อีกทั้งเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคโลกไร้พรมแดน ความเป็นไทยจะคงอยู่ยาวนานเพียงใด ขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษาและอนุรักษ์ความเป็นไทย จึงต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ดีงามด้านความเป็นไทยสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน

๕. การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย เป็นการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ตัดสินใจเลือกรับหรือกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความรู้และเข้าใจในประโยชน์ และคุณค่าที่แท้จริง การศึกษาไทยควรเน้นในเรื่องการบริโภคด้วยปัญญา แต่ความก้าวหน้าทางวัตถุนิยมที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมให้อยู่ในหลักการแห่งความพอดีเป็นความเสื่อมทางจิตใจ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะของการสร้างความเสื่อมแก่สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือธรรมชาตินำไปสู่ความวิปริตของดินฟ้าอากาศทุกชีวิตในโลกจึงไร้ความปลอดภัย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดความเจริญทางด้านจิตใจ^{๖๓} ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมหมายถึง ความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือกิริยาอาการที่แสดงความดี ซึ่งกิริยานั้นเป็นอาการทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและความผาสุกแก่สังคม และเป็นความเจริญแห่งจิตของมนุษย์ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั้น ๆ นอกจากคุณธรรม

^{๖๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการ จิตพิสัย : มิติสำคัญของการพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๖.

จริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของศาสนาปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นย่อมประกอบด้วย

๑. ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของคุณธรรมจริยธรรม เช่น ถ้ามีความเชื่อของมนุษย์เต็มไปด้วยการเห็นแก่ตัว ระบบคุณธรรมจริยธรรมก็จะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์ไม่ให้เอาเปรียบกัน

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุด คือความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น ชาวพุทธมหายานบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าวิถีชีวิตเช่นนั้นช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ที่ชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อพาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดว่า แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัตินี้เท่านั้นเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่แท้จริงคุณธรรมจริยธรรมยังประกอบด้วยสิ่งอื่น

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติและเลิกละการปฏิบัติผิด เหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตามหลักคุณธรรมจริยธรรมหรือกฎศีลธรรม^{๒๔}

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การกระทำการประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติสังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำ เกิดความพอใจและเป็นการนำสันติสุขมาให้แก่สังคมและบุคคลได้ตามสมควรแก่กรณี รวมทั้งการกระทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย มารยาท การดำเนินชีวิต ทั้งกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๒๕} ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวว่าคุณธรรม คือ คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งรวมสรุปว่าความประพฤติปฏิบัติที่ควรปฏิบัติ ส่วนจริยธรรมคือ ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติเกิดจากคุณธรรมในตัวเอง

^{๒๔}สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ชุดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงพฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๙, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

^{๒๕}ลาดวน ศรีมณี, จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยรวม สรุปว่าคือข้อควรประพฤติปฏิบัติ เมื่อรวมคำว่า คุณธรรม และจริยธรรม แปลว่า ความประพฤติ^{๖๖}

สรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา คือ การพัฒนากาย วาจา ใจ ให้สงบระงับจากกิเลส มีโลก โภธ หลง โดยปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบ เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคมชนบท ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่น่าอยู่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตควรพัฒนาที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดี ดังพระพุทธดำรัสว่า“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยด้วยใจคนจะทำดี พุทธดี หรือทำชั่วพุทธชั่วก็ล้วนมาจากใจทั้งสิ้น”

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), (๒๕๕๔).	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ๓ ด้าน คือ ๑) การให้ความรู้ ๒) การเป็นแบบอย่างที่ดี และ ๓) การสนับสนุนส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), (๒๕๕๐ : ๘๗).	บทบาทหน้าที่การบริหารงานเป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ
ม.อ.(ไทย) ๑๔/๔๕๓- ๔๖๓/๕๐๔ - ๕๑๐.	บทบาทพระสงฆ์ในการจะพัฒนาฝักใฝ่ตนตามหลักพระพุทธศาสนามีความมุ่งหมายให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้นได้รับประโยชน์สุขตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติ

^{๖๖} สุจิตรา สุขसार, “การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียน ตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕).

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), (๒๕๔๙).	การพัฒนาชีวิตควรพัฒนาที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดี ต่อจากนั้นการแสดงออกภายนอกที่เป็นพฤติกรรมทางกายและวาจาเป็นผลติดต่อกันไป
พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), (๒๕๕๓ : ๓๑).	บทบาท หรือ หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำทั้งที่เป็นพระหรือฆราวาส เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม
พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีวรกุล, (๒๕๔๘).	บทบาทของพระสังฆาธิการควรมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ คือ มุ่งความสงบเรียบร้อยมุ่งความเจริญของงานและมุ่งความสามัคคีปรองดอง
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๖ : ๑ – ๒).	เมื่อมนุษย์ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์แบบ การพัฒนาสิ่งอื่นก็ตามมาเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์
วรสารกีนรี, (๒๕๔๒ : ๑๗).	การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวม ถ้าไม่ได้รับการพัฒนาแล้วส่วนรวมจะเจริญได้ยากยิ่ง
พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ), (๒๕๔๑ : ๑๖๓ – ๑๖๘).	บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำในปัจจุบันโดยหลักมีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ ๒) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน ๓) ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท
พินิจ ลาภธนานันท์, (๒๕๓๙ : ๓๘ – ๓๙).	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่สำคัญมี ดังนี้ ๑) บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจ ๒) บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ๓) บทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ๔) บทบาททางการเผยแผ่ธรรม ๕) บทบาทการส่งเสริมความสามัคคี ๖) บทบาทที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชน

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, (๒๕๔๕ : ๕๔).	การพัฒนาชุมชนให้เจริญด้วยการสร้างสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันและการสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชน
Rawls, John, (1972 : 43).	ศีลธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกเพื่อเป็นแนวทางในการร่วมมือกันของมนุษย์และเพื่อช่วยให้ชีวิตในชุมชนหรือสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่น
Berger, F. R., (1997 : 73).	ทฤษฎีทางศีลธรรมนั้นจะต้องบอกได้ว่าเราควรทำอะไรหรือการกระทำอะไรที่ถูกต้องชอบธรรมทางศีลธรรม
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๖ : ๖๐๐ – ๖๑๘).	การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ในแง่ของชีวิตมนุษย์ ๓ ด้าน ชีวิตมนุษย์ มี ๓ แดน คือ ๑) แดนติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก (ศีล) ๒) แดนของจิตใจที่ออกทางเจตจำนง (สมาธิ) ๓) แดนของความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา)
พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๕: ๘ – ๙).	การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นสามารถจัดการฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกันได้
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (๒๕๔๐ : ๑ – ๖).	คุณลักษณะทางจิตใจที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ๒) ความมีน้ำใจ ๓) ความมีวินัย ๔) ภาคภูมิใจความเป็นไทย ๕) การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, (๒๕๔๑ : ๑๑๘).	คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นประกอบด้วย ๑) ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติ ๓) แนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ๔) เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติและเลิกละการปฏิบัติผิด

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ / นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ลำดวน ศรีมณี, (๒๕๓๙ : ๑๐).	คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การกระทำการประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติสังคมนิยมชอบ
สุจิรา สุขसार, (๒๕๔๕ : ๑๕).	คุณธรรม คือ คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตน เองและสังคม

๒.๕ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้มีบทบาทหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีองค์ประกอบของสถาบันอันได้แก่ วัด ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงาน สมาคม โดยจัดโครงการอุปสมบทหมู่บวชนกขัมม การชักชวนประชาชนให้ถืออุโบสถรักษาศีลในช่วงเข้าพรรษาและในวันสำคัญทางพุทธศาสนา พระสงฆ์ได้มีบทบาทนำหลักธรรมคำสอนเบื้องต้นของพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนา ส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ศีล ๕, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔ และฆราวาสธรรม ๔ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความกตัญญูตเวที มีเมตตากรุณา มีความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สิน และจัดกองทุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน สอนศีลธรรมให้แก่ นักเรียน มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตาม

๒.๕.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๙ ตำบล ๗๑ หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน ๕๙,๐๕๕ คน และตำบลบางงามก็เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอสรีประจันต์ แบ่งออกเป็น ๖ หมู่ ซึ่งมีประชากรจำนวน ๓,๓๘๕ คน^{๖๗} สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม และส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

^{๖๗} <http://th.wikipedia.org/wiki/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.

ตารางที่ ๒.๕ จำนวนประชากร ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ตำบลบางงามแบ่งตามหมู่บ้าน ๖ หมู่	จำนวนประชากร
หมู่ ๑ บ้านนาป่า	๘๒๕
หมู่ ๒ บ้านหนองเพียร	๕๓๖
หมู่ ๓ บ้านห้วยตาพรหม	๖๐๔
หมู่ ๔ บ้านคอย	๕๗๘
หมู่ ๕ บ้านทุ่งขโมย	๕๘๐
หมู่ ๖ บ้านดอนตากู	๒๖๒
รวม	๓,๓๘๕

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งมีผู้ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้

พระอธิการประวัติ กันทะคุณ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาตำบลนายม อำเภอมะนัง จังหวัดอำนาจเจริญ” พบว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทด้านการศึกษาเป็นผู้สั่งสอนอบรมจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์มีบทบาทด้านสาธารณูปโภคผ่านโครงการพัฒนาชนบทหลายๆ โครงการ บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นไปด้วยในตัว บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์จะเป็นแกนนำในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีบทบาทด้านการส่งเสริมศีลธรรม ด้านพัฒนาศาสนวัตถุ สถานที่ด้านศาสนพิธี บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

บทบาทด้านการพัฒนาการเรียนรู้ตามอัธยาศัย จัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา ปัญหาที่พบคือ พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้ที่น้อย ขาดความชำนาญด้านการพัฒนาและเผยแพร่^{๖๘}

พระครูสุวรรณวรการ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมและ ๒) ศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี มีพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปีสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้านได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๖๙}

พระปลัดชาญณรงค์ ขวโน ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชน พบว่าสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้^{๗๐}

^{๖๘} พระอธิการประวิติ กันทะคุณ, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๖๙} พระครูสุวรรณวรการ, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี, *พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๗๐} พระปลัดชาญณรงค์ ขวโน, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระสมพิศ สมพิสาโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านวิถีชีวิต ชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์เป็นผู้นำการพัฒนาคุณภาพทางจิตวิญญาณให้แก่เด็กและเยาวชนโดยเป็นแกนนำในการปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนให้เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมมือกันอนุรักษ์ ๒) ด้านวัฒนธรรมชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์สอดแทรกเนื้อหาหลักธรรมะในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถปลูกฝังความรักและหวงแหนวัฒนธรรมความเป็นไทยเข้าไปในกิจกรรมสำคัญๆ ที่เป็นธรรมเนียม และประเพณีท้องถิ่น ๓) ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์สั่งสอนหลักธรรมะโดยประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการนำไปปฏิบัติของคนในชุมชนได้ เช่น หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ๔) ด้านการศึกษา ชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์มุ่งให้ความรู้อย่างต่อเนื่องแก่เยาวชนเกี่ยวกับโทษของยาเสพติดและประโยชน์ของการไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการใช้ยาและ ๕) ด้านสาธารณประโยชน์ ชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์จัดสรรพื้นที่สวนใดสวนหนึ่งของวัดให้เป็นลานกีฬา หรือเป็นสถานที่สำหรับให้ประชาชนได้มาพบปะและพักผ่อนหย่อนใจ ดังกล่าวนี้เป็นแนวทางในการดำเนินบทบาทของพระสงฆ์ที่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง^{๗๑}

พระสมุห์อานนท์ อินทวิโส ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้นำแบบอย่างที่ดี ด้านการเผยแผ่ธรรมะ ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครอง ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน บ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี จากการทดสอบสมมติฐานโดยการ

^{๗๑}พระสมพิศ สมพิสาโร, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

กำหนดตารางไขว้ (Cross Tabulation) ใช้สถิติ Chi-Square T-tests และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ Gamma นั้น ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ทุกข้อ^{๗๒}

พระมหาบุญมี ฉานักโร (โททำ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีอายุ พรรษา และประสบการณ์สอนต่างกันมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนไม่แตกต่างกัน พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เจตคติต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ทักษะการสอน และการรับรู้การสนับสนุนของโรงเรียนของพระสงฆ์ต่างกันมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนแตกต่างกัน^{๗๓}

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ (ศรีมันตะ) “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์” ได้วิจัยเรื่อง ผลการวิจัยพบว่าพระครูสุภาจารวัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลกนำพาชาวบ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติกิจกรรมที่ทำประกอบด้วยการฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพรศูนย์รักษาสภาพกิจกรรมเกษตรพอเพียงเช่นเกษตรผสมผสานเกษตรกรรมธรรมชาติ ที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรมวิถีชีวิตในสังคมชนบทนำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือพออยู่พอกินและพอเพียงด้านหลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารวัฒน์นำมาใช้คือหลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักอารวาสธรรม ๔ เป็นต้นมาเป็นหลักในการทำงานโดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการทำงานเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชนทำให้ชุมชนมีคุณธรรมโดยผ่านกิจกรรมร่วมกันการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำให้

^{๗๒} พระสมุห์อานนท์ อินทวิโส, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๓} พระมหาบุญมี ฉานักโร (โททำ), “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑).

ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยการยึดหลักแห่งความเสียสละและการให้โอกาสคนอื่นเสมอในการทำงานร่วมกัน^{๗๔}

พระอธิการผจญ อาจาโร (หนันจง) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” พบว่า บทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและพระลูกวัด ในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑) การปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ๔) ด้านสาธารณูปการ ๕) ด้านการเผยแผ่ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาล ซึ่งได้แก่ (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักการมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ (๖) หลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับปานกลาง – มาก ในพระสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้แก่วัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญและกระแสโลกยุคปัจจุบัน^{๗๕}

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย” จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า รูปแบบการเผยแผ่คือเทศน์ในวันพระเทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาเทศน์ตามงานนิมนต์งานพระธรรมทูตอบรมศีลธรรมนักเรียนตามโรงเรียนหรืออบรมในเวลาเย็นเข้าค่ายอบรมคุณธรรมเขียนหนังสือธรรมะเผยแผ่อบรมกรรมฐานแสดงธรรมออกอากาศ

^{๗๔} พระมหาสังเวียร ปญฺญาโร (ศรีมันตะ), "บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์" วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๗๕} พระอธิการผจญ อาจาโร (หนันจง), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ทางวิทยุและโทรทัศน์ปัญหาที่พบในการเผยแพร่เช่นชาวบ้านจะชอบฟังและดูสิ่งบันเทิงมากกว่าการฟังธรรมะและนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องยึดองค์แห่งธรรมกถึก^{๗๖}

พระมหากำพล คุณงกโร ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีพบว่า กลุ่มผู้ปกครองผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชนสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป และมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน กลุ่มเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ ๑๗ ปีมีระดับการศึกษา ม.๖/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุดและความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน ๕-๑๐ ครั้งต่อปี ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๗๗}

สรุปได้ว่าบทบาทพระสงฆ์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าบทบาทจะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชนการนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาและแนวทาง

^{๗๖} พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม, “บทบาทภารกิจพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๗๗} พระมหากำพล คุณงกโร, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ป้องกันแก้ไขกิจกรรมสร้างความสามัคคี กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่และครูบาอาจารย์มาพัฒนาชุมชนส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกันเพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรง ผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิชาการได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

กรรณิการ์ พงษ์สนธิ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นที่จะต้องปรับ เวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชน ร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างศักยภาพในการสื่อสารข้อมูล การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องนำมาพิจารณาใช้ร่วมกับ จปฐ. ในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนผสมผสานความรู้สมัยใหม่และดั้งเดิม เพื่อก่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติที่ยั่งยืนในชุมชนสืบไป”^{๗๘}

ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตตามความเป็นจริงของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คุณภาพในการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี รวม ๑๐ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการพัฒนาจิตใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด และด้านรายได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก

^{๗๘}กรรณิการ์ พงษ์สนธิ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์แพทยศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑).

หีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ความคิดเห็นของประชาชนมีผลต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหีบ จังหวัดชลบุรี^{๗๙}

ศุภวรรณ ภิเศก ได้วิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท ไวส์ คอนซัลแทนท์ (ประเทศไทย) จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน เช่น งานที่ทำงานที่ช่วยให้ได้ความรู้ความสามารถ และทักษะอย่างมาก ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน เช่น บริษัทมีตำแหน่งหน้าที่พร้อมที่จะพนักงานก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า และด้านสังคมสัมพันธ์ เช่น การมีเพื่อนร่วมงานที่ไว้วางใจได้ และอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านรายได้ และประโยชน์ตอบแทน เช่น เงินค่าล่วงเวลาที่ได้รับจากการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างยุติธรรม ด้านภาวะอิสระจากงานเช่น เวลาทำงานเหมาะสมกับปริมาณงานประจำที่ต้องปฏิบัติ และด้านความภูมิใจในองค์กร เช่น บริษัทที่ทำงานอยู่นี้เป็นหน่วยงานที่ดี และน่าจะทำงานด้วย^{๘๐}

สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญมากในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความรู้ความสามารถ เกิดทักษะในงานที่ต้องรับผิดชอบ การกล่อมเกลากิริยามารยาท ให้มีความสุขภาพอ่อนน้อม อ่อนโยน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม

^{๗๙}ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา, “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาการบริหารงานท้องถิ่น), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

^{๘๐}ศุภวรรณ ภิเศก, “คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท ไวส์ คอนซัลแทนท์ (ประเทศไทย) จำกัด”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต** (สาขาการจัดการเชิงกลยุทธ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

จิตติสโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลารามารณ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและใช้ร่วมกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนวัดโนนเมืองที่มีพระครูศีลารามารณ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นของชุมชน โดยการมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนได้ดำเนินการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลารามารณ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๘๑}

พระมหาวิมลญา ทวยไรสงค์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ประชากร กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือ พระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกเจาะจง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ โดยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่ม และพื้นที่ทำการศึกษาคือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้าง

^{๘๑}พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะศึกษาพระครูศีลารามารณ (เฉลิม จิตติสโล), **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗).

ทุนชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการไว้วางใจเชื่อใจซึ่งกันและกัน โดยการประยุกต์หลักธรรมาภิบาล พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์กรชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก^{๘๒}

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลุกจิตสำนึก ประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับ การชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่นตลอดจนศึกษาปัจจัยต่างๆที่ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทไม่เท่ากันในการชี้นำและปลุกจิตสำนึก ประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ผลจากการวิจัยในด้านการเปิดรับสื่อมวลชน พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆจากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด^{๘๓}

สรุปได้ว่าพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก การส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพาตนเองในชุมชน

^{๘๒}พระมหาวิมลญาณ ทุยไธสงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน ศึกษากรณีกลุ่มสังฆะสมถะ จังหวัดตราด, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

^{๘๓}ธัญพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี), **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

ตารางที่ ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๑	บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ	พระอธิการประวัติกันหาคุณ	๒๕๕๔	ปริมาณ			ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เข้าไปมี บทบาทด้านการศึกษาเป็นผู้สั่งสอน อบรมจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชนพระ สงฆ์มีบทบาทด้านสาธารณูปโภคผ่าน โครงการพัฒนาชนบทหลายๆ โครงการ พระสงฆ์จะส่งเสริมคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ในท้องถิ่น ปัญหาที่พบ คือ พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้น้อย
๒	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน จังหวัดปทุมธานี	พระครูสุวรรณวรการ	๒๕๕๓	ปริมาณ			ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักระดับชั้น เอกวุฒิปริญญาตรี ๑-๒ - ป.ธ.๓ วุฒิ การศึกษามีระดับปริญญาตรีมี พรรษามากกว่า ๓๐ พรรษา การพัฒนา ชุมชนในระดับปานกลาง บทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้าน วัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๓	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	พระปลัดชาญณรงค์ ชวโน	๒๕๕๔	ปริมาณ			ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า สถานภาพส่วนบุคคล เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน
๔	บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	พระสมพิศ สมพิสาโร	๒๕๕๔		คุณภาพ		ผลการวิจัย พบว่า ชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์เป็นผู้นำการพัฒนาคุณภาพทางจิตวิญญาณให้แก่เด็กและเยาวชนโดยการปลูกฝังจิตสำนึก ให้เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมมือกันอนุรักษ์ ห่วงแหนวัฒนธรรมความเป็นไทยเข้าไปในกิจกรรมสำคัญๆ

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๕	บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี	พระสมุห์อานนท์ อินทวิโส	๒๕๕๔	ปริมาณ			บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเขาถ้ำทะเล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ด้านการให้การศึกษา การให้ความรู้ ด้านการปกครองการเผยแผ่ธรรมะ การสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ อยู่ในระดับมากทุกด้าน
๖	บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของเยาวชน	พระมหาบุญมี จานักโร (โททำ)	๒๕๕๔	ปริมาณ			ระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิมผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีอายุ พรรษา และประสบการณ์สอนต่างกันมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนไม่แตกต่างกัน พระสงฆ์มีวุฒิ การศึกษาทางโลกความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม แตกต่าง กัน

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๗	บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน "กรณีศึกษาพระครูสุภาจารย์วัฒน์"	พระมหาสังเวียร ปญฺญาโร (ศรีมันตะ)	๒๕๕๐	ปริมาณ			พระครูสุภาจารย์วัฒน์มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรมวิถีชีวิตในสังคมชนบทนำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชนทำให้ชุมชนมีคุณธรรม
๘	ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัด โดยใช้หลักธรรมาภิบาล	พระอธิการผจญ อาจาโร (ทนันจง)	๒๕๕๔		คุณภาพ		บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง-มาก เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้แก่วัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๙	บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย	พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม	๒๕๕๓		คุณภาพ		ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า ในการเผยแผ่เช่นชาวบ้านจะชอบฟังและดูสิ่งบันเทิงมากกว่าการฟังธรรมะและนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องยึดองค์แห่งธรรมกถึก
๑๐	ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	พระมหากำพล คุณนักร	๒๕๕๓	ปริมาณ			ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำด้านการเผยแพร่ธรรม การศึกษา การปกครองและ สาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรม โดยรวม รายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๑๑	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	กรรณิการ์ พงษ์สนิท	๒๕๔๑		คุณภาพ		การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำเป็นที่จะต้องปรับ เวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชนร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม
๑๒	คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี	ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา	๒๕๔๙	ปริมาณ			คุณภาพชีวิตตามความเป็นจริงของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๑๓	คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท ไวส์ คอนซัลแทนท์ (ประเทศไทย) จำกัด	ศุภวรรณ ภิเศก	๒๕๕๐	ปริมาณ			พนักงานมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน อยู่ในระดับปานกลาง
๑๔	บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำ กิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวรา ภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนน เมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์	๒๕๔๗	ปริมาณ			พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำ ชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนา กิจกรรมกลุ่ม

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้วิจัย	พ.ศ.	ประเภทของการวิจัย			ผลการวิจัย
				ปริมาณ	คุณภาพ	อื่นๆ	
๑๕	บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด	พระมหาวิมลญาณ ทวยไธสงค์	๒๕๔๔	ปริมาณ			พระสงฆ์จะจึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างทุนชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการไว้น้ำใจเชื่อใจซื่อสัตย์ต่อกัน
๑๖	บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึก ประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี	ธัญพร พงษ์โสภณ	๒๕๔๗	ปริมาณ			ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด

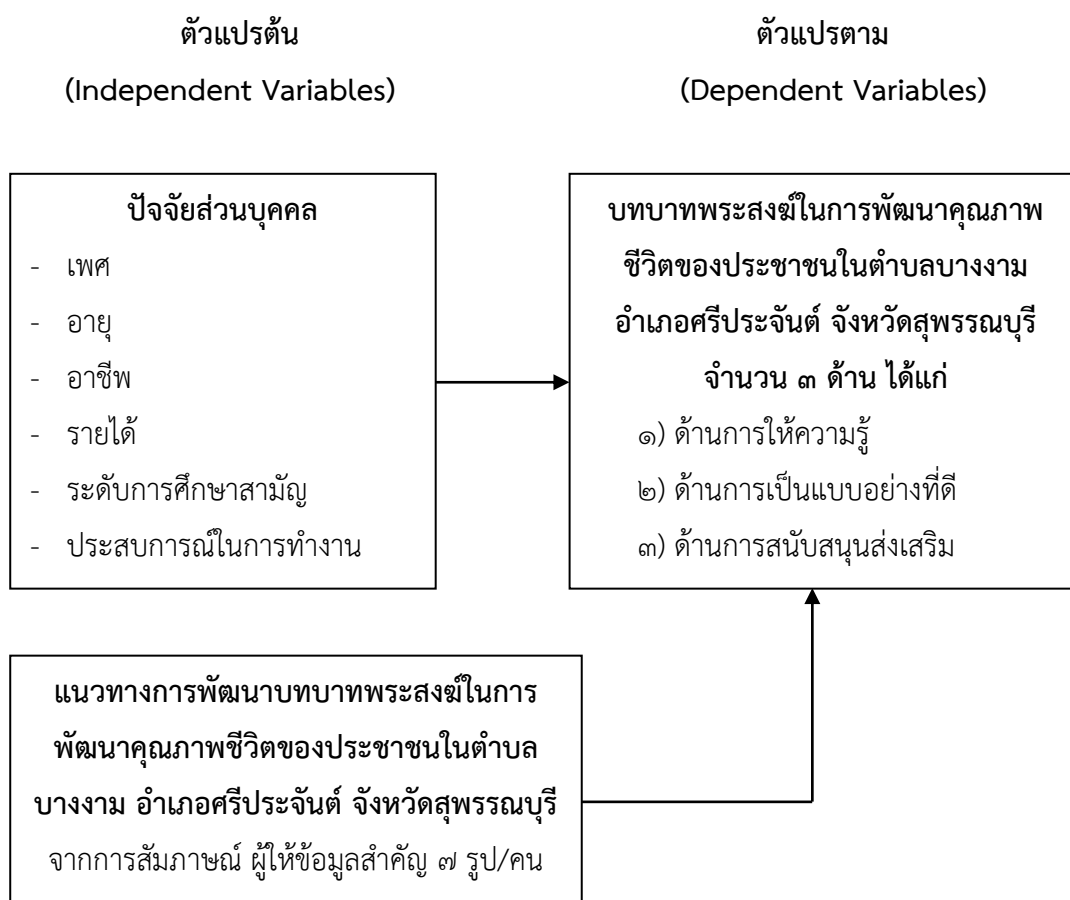
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาสามัญ และประสบการณ์ในการทำงาน

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการให้ความรู้ ๒) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ๓) ด้านการสนับสนุนส่งเสริม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลบางงาม อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรีดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย